

Araştırma Makalesi

Kayseri'de kahvehane, kafeterya ve lokantalarda hizmet verenlerin tütün kontrolü yasasına uyma ve destek durumu

Elçin Balcı^a, Ahmet Öztürk^b, İskender Gün^c, Şule Şarlı^d

^a Doç.Dr., Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Kayseri

^b Prof. Dr. Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Kayseri

^c Doç.Dr., Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Kayseri

^d Uz.Dr., Melikgazi Toplum Sağlığı Merkezi, Kayseri

Geliş tarihi: 01.12.2014, Kabul tarihi: 21.02.2016

Özet

Amaç: Bu çalışmada, yürürlüğe girmesinden bir yılın üzerinde bir süre geçtikten sonra Tütün Kontrolü Yasası'na kahvehane, kafeterya ve lokanta işveren ve çalışanlarının bakış açılarının, Tütün Kontrolü Yasası'nın getirdiği yasaktan etkilenme durumlarının ve yasaya uyma durumlarında değişiklik olup olmadığının ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. **Yöntem:** Çalışma 2010 yılı Ekim ayı içerisinde, Kayseri İl Merkezindeki 405 kahvehane, kafeterya ve lokantada hizmet vermekte olan 1161 kişi üzerinde yapılan kesitsel tipte bir araştırmadır. 25 sorudan oluşan bir anket işyerlerinde yüz yüze görüşülerek uygulanmıştır. **Bulgular:** Kahvehane, kafeterya ve lokantaların kapalı bölümlerinde sigara içilmesine yasak getiren Tütün Kontrolü Yasası'nı araştırmaya alınanların %41.4'ü tamamen desteklerken, %45.8'si kısmen desteklediklerini, %12.8'i ise bu düzenlemeye tamamen karşı olduklarını belirtmişlerdir. Yasağı destekleme oranı kahvehane çalışanlarında, halen sigara içenlerde, açık alanı bulunmayan yerlerde çalışanlarda ve işveren/işyeri sorumlusu olarak çalışanlarda anlamlı şekilde daha düşüktür ($p<0.05$). Bireylerin %44.4'ü yasal düzenleme sonrası müşteri sayılarının azaldığını, %37.3'ü değişmediğini, %5.2'si ise arttığını belirtmiş, %13.1'i yorum yapmamıştır. Müşterilerin azaldığını belirtenlerin oranı açık alanı bulunmayan yerlerde çalışanlarda, sigara içenlerde ve kahvehane çalışanlarında daha yüksektir. Çalışanların %16.0'ı müşterilerin bu düzenlemeye her zaman olumlu baktıklarını, %58.8'i ise ilk zamanlar olumsuz tepkiler olsa da artık alışıldığını belirtmişlerdir. Yasal düzenleme öncesine göre çalışanların hem işyerinde hem de gün boyunca içtikleri sigara sayısının anlamlı olarak düştüğü tespit edilmiştir. **Sonuç:** Bu sonuçlar, yasal düzenlemenin - çalışanlarda henüz yeterli desteğe ulaşmasa da - olumlu sonuçlar vermeye başladığını göstermektedir. Özellikle kapalı ortamlarda sigara içmenin zararlı olmayabileceğini düşünenler başta olmak üzere çalışanların pasif içiciliğin kendi sağlıklarına olası etkileri üzerine bilinçlendirilmesiyle yasaya desteğin artacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sigara yasağı, destek, kahvehane, lokanta, pasif içicilik

Sorumlu Yazar: Elçin Balcı, Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Kayseri Tel: 0.352.2076666-23728- mobil: 0.532.7419133 e-mail: drelcin71@gmail.com

Copyright holder Turkish Journal of Public Health

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License. This is an open Access article which can be used if cited properly.

The situation of being supported and conformed to the tobacco control law by the people serving in coffee houses, cafes and restaurants in Kayseri

Abstract

Objective: In this study it was aimed to reveal the opinions about smoking ban of the employers and employees in coffee houses, cafes and restaurants and their situation of being affected from the ban and the effects of smoke-free workplaces on smoking. **Method:** It is a cross-sectional type research done over 1161 individuals serving in 405 coffee houses, cafes and restaurants in Kayseri in October 2010. This survey including 25 questions was applied to people interviewing personally. **Results:** 41.4% of the individuals who took part in this survey fully supported the ban, 45.8% supported partly and 12.8% stated that they were completely against the ban. The rate of supporting the ban was significantly lower among those working in coffee houses, having smoking habits, working in places with no outdoor area and those who are employers or responsible for the workplace. 44.4% of the individuals pointed out that the number of their customers decreased after the legal regulation. 37.2% of stated that the rate of their customers unchanged and 5.2% pointed out that it increased after the regulation, 13.1% did not express an opinion. The rate of the individuals who stated that the number of their customers decreased was higher among those who work in places which don't have outdoor area and work in coffee houses. 16.0% of the individuals stated that their customers always had positive look to the ban, 58.8% them pointed out that their customers got accustomed to it despite the earlier negative reactions. It has been found out the number of the cigarettes they smoke has decreased significantly both in workplace and daily compared before the legal regulation. **Conclusion:** It can be seen that these result have started to give positive impacts one year after the legal regulation although the support has not reached the desired level yet. The support to the regulation is thought to increase with making employees and particularly those who think smoking indoors may not be harmful conscious of possible effects of passive smoking to their own health.

Key words: Smoking ban, support, coffee house, restaurant, passive smoking.

Giriş

Dünyada her yıl yaklaşık 6 milyon kişinin tütün ve tütün ürünlerinin kullanımı nedeniyle hayatını kaybettiği, ülkemizde de bu rakamın 100.000 kişinin üzerinde olduğu tahmin edilmektedir.¹ Yine dünya genelinde her yıl yaklaşık 36 milyon kişi aktif ve pasif sigara içimi nedeniyle oluşan primer kanserler, diyabet, kardiyovasküler hastalıklar ve kronik akciğer hastalıkları nedeniyle ölmektedir ki bunlar tüm

dünyadaki ölümlerin yaklaşık %63.0'ını oluşturmaktadır.² Böylesi ağır sonuçlara yol açan sigara ile mücadelede önemli yollardan biri de yasal düzenlemelerdir. Ülkemizde de 4207 sayılı "Tütün ve Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ile 2009 yılı Temmuz ayından itibaren lokanta, kahvehane, kafeterya, birahane gibi eğlence hizmeti verilen işletmelerde tütün kullanılmasına yasak getirilmiştir. Sağlık

Bakanlığı verilerine göre, restoranlarda sigara dumanına maruz kalma oranı 2008 yılında %55.9 iken yasal düzenleme sonrası 2010 yılında %13.9'a gerilemiştir.³ Sekiz ilde yapılan bir çalışmada da yasanın yürürlüğe girmesinden sonra lokanta, bar, kahvehane ve kafelerdeki PM2.5 (2.5 µ büyüklüğündeki partikül) düzeylerinin bazı restoranlar hariç olmak kaydıyla uygulama öncesi değerlere göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir.⁴ Ayrıca tütün kontrolü yasasından sonra sigara kullanma oranları %31.2'den %27.1'e düşerken aynı dönemde sigara dumanından pasif etkilenimin azalması da en belirgin olarak restoranlarda gerçekleşmiştir.¹

Bu işyerlerindeki maruziyeti tamamen ortadan kaldırmak için bir taraftan denetimlere ağırlık verilirken, diğer taraftan da işyeri sahibi ya da çalışanlarının konuyu benimsemelerinin ve desteklerinin sağlanması önem taşımaktadır. Çünkü sigara içenlerin bu gibi yerlere daha az gelecekleri ve dolayısıyla gelir kaybı olacağı düşüncesi oldukça yaygındır⁵ ve bu da işveren ve çalışanlarda düzenlemelere karşı direnç gelişmesine neden olabilmektedir.

Öte yandan, bu tip yasaklar özellikle sigaradan pasif etkilenimi azaltmaya yönelik olsa da, işyeri çalışanlarını sigara içmekten uzaklaştırmakta veya sigarayı bırakmaları için cesaretlendirici olabilmektedir. Yapılan bazı çalışmalarda Tütün Kontrolü Yasası ile gelen yasak sonrasında çalışanların işyerlerinde veya gün boyunca içtikleri sigara miktarında azalmalar olduğu da bildirilmiştir.^{6,7}

Bu çalışmada, yürürlüğe girmesinden bir yılın üzerinde bir süre geçtikten sonra Tütün Kontrolü Yasası'na kahvehane, kafeterya ve lokanta işveren ve çalışanlarının bakış açılarının, yasaktan etkilenme durumlarının ve sigara kullanımlarında değişiklik olup olmadığının ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

Gereç ve Yöntem

Çalışma 2010 yılı Ekim ayı içerisinde, Kayseri İl Merkezindeki 405 kahvehane, kafe ve lokantada hizmet vermekte olan 1161 kişi üzerinde yapılan

kesitsel tipte bir araştırmadır. Araştırmanın evrenini İl Merkezinde esnaf ve sanatkârlar odasına kayıtlı olan 172 kahvehane, 204 kafe ve 434 lokanta olmak üzere 810 işyeri oluşturmakta olup, %50.0 sistematik örneklemeyle bunların 405'i araştırma kapsamına alınmıştır. Çalışma kapsamındaki işyerlerinin 349'una (%86.2) ulaşılmış olup, buralarda hizmet veren toplam 1423 işveren ve/veya işyeri sorumlusu ile personel mevcuttu. Bunlardan 198'i yasal düzenlemeden sonra işe başladığı için, 64'ü ise çalışma zamanında izinli olduğundan veya görüşmeyi kabul etmediğinden çalışma dışında tutulmuştur. Kalan 1161 kişiye (%81.6) 25 sorudan oluşan bir anket işyerlerinde yüz yüze görüşülerek uygulanmıştır.

Düzenli olarak günde en az 1 sigara içenler "sigara içiyor" olarak alınmıştır. İşyerindeki açık alanla ilgili düzenlemeler sadece işveren ve/veya işyeri sorumlusu pozisyonundaki kişilere sorulmuştur.

İçin Erciyes Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu onayı alınmış, çalışma sırasında da katılımcılardan sözel onamları alınmıştır. Elde edilen veriler bilgisayarda SPSS programı ile değerlendirilmiştir. İstatistiksel analizlerde ki-kare ve bağımlı örneklerde t- testi kullanılmış, p<0.05 değeri anlamlı olarak kabul edilmiştir.

Bulgular

Araştırmaya katılanların %83.3'ü erkek, %30.1'i işveren veya işyeri sorumlusu, %51.7'si lise ve üzeri okul mezunu olup, yaş ortalamaları 31.5 ± 10.8 yıl olarak bulunmuştur. Görüşülen bireylerin %16.5'i kahvehane, %28.3'ü kafeterya, %55.2'si ise lokantalarda çalışmaktadır. Bu işyerlerinin %59.6'sının açık havada (sigara içilebilen) ayrı bölümü bulunmaktadır (kahvehanelerin %46.6'sında, lokantaların %61.2'sinde, kafeteryaların ise %72.9'unda), bunların %43.3'ü açık alanlarını kanun çıktıktan sonra düzenlediklerini belirtmişlerdir. Açık havada ayrı bir bölümü bulunmayanların %26.1'i önümüzdeki günlerde bu şekilde bir

düzenleme yapmayı düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Araştırma grubunun %18.6'sı kapalı ortamlarda sigara içmenin herhangi bir sakıncası olmadığını, %33.6'sı ise havalandırma sağlanırsa kapalı ortamlarda sigara içilebileceğini düşünmektedir.

Kahvehane, kafeterya ve lokantaların kapalı bölümlerinde sigara içilmesine getirilen yasağı araştırmaya alınanların %41.4'ü tamamen desteklerken, %45.7'si ayrı bir bölümde ve güçlü bir havalandırma vb. önlemler alınarak serbest bırakılması koşuluyla kısmen desteklediklerini, %12.8'i ise bu düzenlemeyle getirilen yasağa tamamen karşı olduklarını belirtmişlerdir. Yasayı tamamen desteklediklerini ifade edenlerin oranı kahvehane çalışanlarında, halen sigara içenlerde, açık alanı bulunmayan yerlerde çalışanlarda ve işveren/işyeri sorumlusu olarak çalışanlarda diğer gruplara göre anlamlı şekilde daha düşüktür ($p<0.05$) (Tablo 1). Bu düzenlemeye tamamen karşıyım diyenlerin %83.9'u halen sigara içmektedirler.

Bireylerin %44.4'ü yasal düzenleme sonrası müşteri sayılarının azaldığını, %37.3'ü değişmediğini, %5.2'si ise arttığını belirtmiştir, %13.1'i (153 kişi) bu konuda bir yorum yapamamıştır. Yorum yapamayanlar (çıkarıldıktan sonra yapılan değerlendirmede müşterilerin azaldığını belirtenlerin oranı %51.1'e yükselmektedir. Bu oran, açık alanı bulunmayan yerlerde çalışanlarda %57.9'a, halen sigara içenlerde %60.5'e, kahvehane çalışanlarında ise %72.8'e yükselmektedir ($p<0.05$) (Tablo 2).

Çalışanların %25.2'si yasağı uygularken müşterilerin kendilerine her zaman olumsuz tepkilerde bulduklarını ve yasağı delmek istediklerini ifade ederken, %16.0'ı müşterilerin bu düzenlemeye her zaman olumlu baktıklarını, %58.8'i ise ilk zamanlar olumsuz tepkiler olsa da artık alışıldığını belirtmişlerdir. Bu düzenlemeden sonra "sigara içilmediği için mekana gelmeye başladıklarını ya da

eskisinden daha sık gelmeye başladıklarını" söyleyen müşterilerin olduğunu ifade edenlerin oranı %43.4'tür, bu oran kafeteryalarda çalışanlarda %55.6'ya yükselmektedir ($p<0.05$).

Araştırmaya katılanların %50.8'i sigara kullanmaktadır, %9.3'ü ise eskiden içip bırakmıştır. Kahvehane çalışanlarında bu oranlar sırasıyla %62.8 ve %13.6'ya yükselmektedir. Son 1 yılda sigarayı bıraktığını ifade eden 13 kişiden 8'i (%61.5) sigarayı bırakmasında yeni düzenlemelerin etkisinin olduğunu belirtmiştir. Halen sigara içmekte olanların %36.1'i işyerinde, %22.7'si ise gün boyu içtikleri sigara sayısında yasal düzenlemeden sonra azalma olduğunu ifade etmişlerdir. Yasal düzenleme öncesine göre halen sigara içen bireylerin işyerinde içtiklerini ifade ettikleri sigara sayısının ortalama 14.9 ± 10.2 'den 12.4 ± 10.2 'ye (-2.5 adet, $p<0.05$); gün boyunca içilen sigara sayısının ise ortalama 20.0 ± 11.3 'den 18.4 ± 11.7 'ye (-1.6 adet) düştüğü tespit edilmiştir ($p<0.05$).

Tartışma

Sigara ve zararları ile yasal düzenlemeler yoluyla mücadele giderek yaygınlaşmaktadır. Örneğin 2008 yılına kadar dünya genelinde ülkelerin sadece %8.0'ında restoran ve barlarda sigara içilmesine yönelik yasaklar varken, 2010 yılına kadar geçen iki yıllık sürede, 385 milyon kişinin yaşadığı 16 ülkede daha benzer yasaklar yürürlüğe konmuştur,² bu ülkelerden biri de Türkiye'dir. Hemen tüm ülkelerde bu düzenlemelere en çok karşı çıkan kesimler yiyecek-içecek ve eğlence yerleri olmaktadır. Bu nedenle, ilgili işyerlerinde uygulamanın kanun kabul edildikten 18 ay sonra başlayacağı belirtilerek hem kamuoyunun hem de bu işyerlerinin alışması/hazırlanması için süre verilmiştir. Nitekim çalışmamızda bir bölümü açık havada olan işletmelerin yarıya yakını, bu bölümleri kanun çıktıktan sonra yaptıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 1. Araştırmaya alınanların çeşitli özelliklerine göre yasal düzenlemeyi destekleme durumu

Özellikler	n	Tamamen destekleyen (%)	Kısmen destekleyen (%)	Tamamen karşı olan (%)	χ^2 p
Toplam	1161	41.4	45.8	12.8	
Cinsiyet					
Erkek	967	37.6	48.9	13.5	34.292
Kadın	194	60.3	30.4	9.3	<0.001
Yaş (yıl)					
25 ve altı	447	45.9	38.9	15.2	15.138
26-40	465	39.8	49.7	10.5	0.004
41 ve üzeri	249	36.5	50.6	12.9	
Öğrenim durumu					
Ortaokul ve altı	561	37.4	48.0	14.6	8.037
Lise ve üzeri	600	45.2	43.6	11.2	0.018
Çalışılan işyeri					
Kahvehane	191	22.5	57.6	19.9	41.258
Kafeterya	329	46.5	45.6	7.9	<0.001
Lokanta	641	44.5	42.3	13.3	
İşyerinde açık bölüm					
Yok	440	32.5	57.0	10.5	36.575
Var	721	46.9	38.8	14.3	<0.001
İşyerindeki pozisyon					
İşveren/sorumlu	349	35.2	51.6	13.2	8.377
Çalışan	812	44.1	43.2	12.7	0.015
Sigara içme durumu					
Halen içiyor	589	23.3	55.5	21.2	198.241
İçip bırakmış	108	45.4	45.4	9.3	<0.001
Hiç içmemiş	464	63.6	33.4	3.0	

Tablo 2. Araştırmaya grubunun bazı özelliklerine göre yasal düzenleme sonrası müşteri durumu hakkındaki görüşleri

Özellikler	n	Değişmedi (%)	Arttı (%)	Azaldı (%)	χ^2 p
Toplam	1008	43.0	5.9	51.1	
Çalışılan işyeri					
Kahvehane	173	17.3	2.3	80.3	83.219
Kafeterya	275	41.1	9.5	49.5	<0.001
Lokanta	560	51.8	5.4	42.9	
İşyerinde açık bölüm					
Yok	390	37.2	4.9	57.9	12.045
Var	618	46.6	6.6	46.8	0.002
İşyerindeki pozisyon					
İşveren/sorumlu	341	39.9	7.0	53.1	2.553
Çalışan	667	44.5	5.4	50.1	0.279
Sigara içme durumu					
Halen içiyor	527	37.2	2.3	60.5	54.668
İçip bırakmış	99	43.4	11.1	45.5	<0.001
Hiç içmemiş	382	50.8	9.7	39.5	

Yasaklayıcı düzenlemelerin ilgili kişilerce benimsenmesi ve desteklenmesi, daha etkili bir şekilde uygulanmasını sağlayacaktır. Çalışmamızda yer alan kahvehane, kafeterya ve lokantalarda hizmet veren bireylerin %41.4'ü bu kanunu tam olarak desteklediklerini belirtirken, tersine tamamen karşı olduklarını belirtenler ise %12.8 gibi düşük bir oranda kalmıştır. Toplumların genelinde dumansız ortamlara yönelik güçlü bir destek bulunurken, yasaklardan etkilenebilecek işyeri çalışanlarında yapılan araştırmalarda bu destek oranları azalmaktadır. Örneğin yasayı destekleme veya uygulanabilirliğine inanma oranları ülkemizde %40-75 arasında değişmekte⁸⁻¹⁰, Çin'de 5 kentteki restoran ve bar sahiplerinde yapılan araştırma örneğinde olduğu gibi %10'lu rakamlara kadar inebilmektedir.¹¹ Araştırmaya katılan işverenlerin ve açık alanı bulunmayan yerlerde çalışanların destek oranının daha düşük olması maddi kaygılarla açıklanabilir. Desteğin sigara

içenlerde daha düşük olması hemen tüm çalışmalarda da benzer şekilde saptanan ve beklenen bir durumdur.^{9,12,13} Kahvehanelerde çalışanlarda desteğin azalması da buralarda çalışanların ve müşterilerinin sigara içme oranlarının daha yüksek oranda olması ve açık alanlarının daha az olmasından kaynaklanabilir. Ayrıca grubun yaklaşık yarısının kapalı ortamlarda sigara içilmesinin fazla bir sakıncası olmayabileceğini düşünmesi de desteğin önemsenmemesine yol açabilir.

Bu gibi işletmelerde desteğin genel topluma göre daha düşük olmasının en önemli nedenlerinden birisi sigara içen müşterilerin gelmeyeceğine ve dolayısıyla gelirin azalacağına yönelik endişelerdir. Nitekim çalışma kapsamındakilerin %44.0'ü düzenleme sonrasında müşterilerinin azaldığını belirtmişlerdir, kahvehanelerde bu oran %73.0'e yükselmektedir. Buna karşın geri kalan %56.0'lık kesimin müşteri sayılarında bir değişim olmaması hatta ufak

da olsa bir kısmında artış olması, bu gibi işyeri sahiplerince dile getirilen sıkıntıların iddia edildiği kadar büyük olmadığını düşündürmektedir. Değişik ülkelerde yapılan birçok çalışmada da bu gibi yasal düzenlemelerin restoran ve bar işletmelerinde önemli bir maddi kayba yol açmadığı ortaya konmaktadır. Örneğin ABD'nin 9 eyaletinde restoran ve barlardaki çalışan sayıları ile satış hasılatlarının değerlendirildiği bir çalışmada; 8 eyalette yasal düzenleme öncesine göre bir değişiklik olmadığı, Batı Virginia'da ise sigarasız restoranlardaki istihdamda düzenleme sonrasında tersine anlamlı bir artış olduğu tespit edilmiştir.¹⁴ Missouri'deki 11 şehirde bulunan restoran ve barları kapsayan bir çalışmada da, sigara yasaklarından sonra sekiz şehirdeki işletmelerin satışlarında artış görülürken, üç şehirde ise herhangi bir azalma gözlenmemiştir.¹⁵ Yine İspanya'da ülke genelinde kayıtların incelenmesiyle yapılan bir değerlendirmede, yasal düzenlemelerin her 100.000 kişi başına düşen restoran ve bar sayısı üzerine anlamlı bir etki yapmadığı ortaya çıkarılmıştır.¹⁶ Güney Kıbrıs'ta yapılan bir çalışmada da sigarayı yasaklayan politikaların ikram endüstrisinin karlılığına olumsuz bir etkisi olmadığı gösterilmiştir.¹⁷ Benzer şekilde Arjantin'de Santa-Fe eyaletindeki %100 sigarasız ortam düzenlemelerinden sonra bar ve restoranların vergiye tabi gelirlerinde herhangi bir azalma olmadığı gösterilmiştir.¹⁸ Türkiye'de sigara içme yasağı nedeniyle bu mekânları terk edenlerin yaratacağı müşteri kaybının, sigara içmeyen veya içmesine rağmen pasif dumana maruz kalmak istemediği için daha önce buraları kullanamayanların yeni müşteriler olarak gelmesiyle telafi edilebileceği söylenebilir. Bireylerin %60.0'a yakını tarafından "müşterilerce ilk zamanlarda işyeri çalışanlarına olumsuz tepkiler verilirken son zamanlarda alıştıklarının" belirtilmesi, yine %43.0 gibi önemli bir oranda "sigara içilmediği için yeni gelenlerin veya eskiye göre daha sık gelenlerin olduğunun" ifade edilmesi, bu durumun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Yasanın uygulamaya girmesinden sonra çalışanların işyerlerinde ortalama 2,5 adet, gün boyunca ise ortalama 1,6 adet daha az sigara içtikleri görülmektedir. Bu gibi düzenlemelerde esas amaç çalışanların ve müşterilerin sigara dumanına pasif maruziyetinin önlenmesi olsa da, yapılan araştırmalarda çalışanların tükettikleri sigara miktarında azalmalar da olduğu saptanmaktadır. Örneğin, 26 farklı çalışmanın sistematik incelenmesinde çeşitli işyerlerinde çalışanların yasaklamalardan sonra gün boyunca ortalama 3,1 sigara⁶, Kayseri'deki kamu ve özel değişik işyerlerinde çalışanların ise 2,7 sigara daha az içtikleri⁷; Norveç'teki restaurant ve bar çalışanlarının da günlük ortalama içtikleri sigara sayısının 1,55 adet azaldığı¹⁹ gösterilmiştir. Ankara'da kafe ve restoranlarda yapılan bir çalışmada, sigara içen çalışanların %41,0'ı, sigara içmeyen çalışanların ise %71,2'si yasanın sigarayı içenlerin bırakmasında da yardımcı olacağı düşüncesindeyken²⁰, yine Ankara'da kahvehanelerde görüşülen işveren ve çalışanların ise %66.7'si, yasadan sonra kullandıkları sigara miktarlarının azaldığını belirtmiştir.²¹ Uygulamalar nedeniyle kişilerin bilgilenmesi ve bilinçlenmesi, sigara içmek için dışarı çıkma zorunluluğu, sosyal yönden karşılaşılan olumsuz tutum ve davranışlar ya da bazı cezai yaptırımlar bu sonucu sağlamada etkili olabilir.

Sonuç

Kahvehane, kafeterya ve lokanta çalışanlarının çok büyük kısmının (%87.2) tütün kontrolü yasasını tamamen veya kısmen desteklediği ve yasa sonrası buralardaki müşteri azalmasının-kahvehaneler dışında- korkulduğu kadar olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, diğer bazı çalışmalarda da gösterildiği gibi, çalışanların yasa sonrası gerek işyerinde, gerekse gün genelinde tükettikleri sigara miktarında da azalmalar olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, yasal düzenlemenin olumlu sonuçlar vermeye başladığını göstermektedir. Özellikle kapalı ortamlarda sigara içmenin zararlı olmayabileceğini düşünenler başta olmak üzere, çalışanların pasif sigaranın kendi sağlıklarına olası

etkileri üzerine bilinçlendirilmesiyle yasaya desteğin daha da artacağı düşünülmektedir. Ayrıca kahvehaneler ağırlıklı üzere açık alanı olmayan işyerlerinin uygun düzenlemeler yapma konusunda yönlendirilip desteklenmesi de dumansız ortamlar sağlanmasına katkıda bulunacaktır. Konuyla ilgili yeni araştırmalar ile güncel durumun ve bakış açısının paylaşılması faydalı olacaktır.

Çalışmanın Sınırlılıkları

Araştırma 2010 yılında gerçekleştirilmiş olduğundan yayın aşamasına kadar geçen süre çalışmanın sınırlılığı olarak değerlendirilebilir. Konuyla ilgili yeni araştırmalar ile güncel durumun ve bakış açısının paylaşılması faydalı olacaktır. Geçen zaman zarfında ülkemizde tütün yasağının kapalı mekânlarla sınırlı kalmayıp Ulusal Tütün Kontrol Programı Eylem Planı²² (2015-2018) çerçevesinde tütün ve tütün ürünü kullanılmayan alanların genişletilmesine yönelik (evlerde/yaşam alanlarında/özel mülkiyetlerde, alışveriş merkezleri, sinema, tiyatro vb. yerlerin bina girişlerinde, kamuya açık çocuk parkı gibi temelde çocukların faydalandığı tüm açık alanlarda, ibadethanelerin açık alanlarında, kamuyla beraber özel sektöre ait tüm hizmet araçlarında vb) pasif etkilenimin önlenmesi için toplumsal desteğin sağlanmasına ve mevzuat güçlendirmesine dair aktivite planlarının açıklanması da bu yolda atılan kararlı adımların göstergesi olarak sevindiricidir.

Kaynaklar

1. Küresel Yetişkin Tütün Araştırması 2012. Türkiye Halk Sağlığı Kurumu. TC Sağlık Bakanlığı Yayın No:948, Ankara 2014.
2. World Health Organization. WHO Report on the Global Tobacco Epidemic, 2013: Warning about the Dangers of Tobacco, Geneva 2011.
3. Mollahaliloğlu S, Bora Başara B, Eryılmaz Z (Eds). Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2010. Hıfzıssıhha Mektebi Müdürlüğü, Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı, Sağlık Bakanlığı Kalkan Matbaacılık, 2011.

4. Bilir N, Özcebe H. Kapalı ortamda sigara içilmesinin yasaklanması uygulamasının iç ortam hava kalitesine etkisi. *Tuberk Toraks* 2012;60(1):41-46.

5. Melberg HO, Lund KE. Do smoke-free laws affect revenues in pubs and restaurants? *Eur J Health Econ* 2012;13:93-99.

6. Fichtenberg CM, Glantz SA. Effect of smoke-free workplaces on smoking behaviour: systematic review. *BMJ* 2002; 325:188-194.

7. Öztürk A, Poyrazoğlu S, Şarlı Ş. The short term effect of the law prohibiting smoking in enclosed areas upon the smoking conditions of employees in Kayseri, Turkey. *Turk J Med Sci* 2011;41(1):165-171.

8. Doruk S, Çelik D, Etikan İ ve ark. Tokat'da kapalı alanlarda sigara içiminin engellenmesine dair yasaya ilişkin işletme çalışanlarının bilgi ve tutumlarının değerlendirilmesi. *Tuberk Toraks* 2010;58(3):286-292.

9. Çan G, Topbaş M, Yılmaz AY ve ark. Trabzon İl Merkezinde sigara yasağı ile ilgili bilgi ve tutumlar. *TAF Prev Med Bull* 2011;10(3):275-280.

10. Kumru G, Oruç Ç, Polat S ve ark. Ankara'da bazı yemek yenen işletmelerde 4207 sayılı "Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkında Kanun'a uyum ve bu işletmelerde çalışanların, işverenlerin kanuna yaklaşımları. *Toplum Hekimliği Bülteni* 2009;28(2):12-19.

11. Liu R, Hammond SK, Hyland A et al. Restaurant and bar owners' exposure to secondhand smoke and attitudes regarding smoking bans in five Chinese cities. *Int. J. Environ. Res. Public Health* 2011; 8: 1520-1533.

12. Borland R, Yong H-H, Siahpush M et al. Support for and reported compliance with smoke-free restaurants and bars by smokers in four countries: findings from the International Tobacco Control (ITC) Four Country Survey. *Tobacco Control* 2006;15(Suppl III):iii34-iii41.

13. Hahn, EJ, "Smokefree Legislation: A review of health and economic outcomes

research," Am J Prev Med 2010;39(6S1): 66-76.

14. Loomis BR, Shafer PR, van Hasselt M. The economic impact of smoke-free laws on restaurants and bars in 9 states. Prev Chronic Dis 2013;10:120-127.

15. Kayani N, Cowan SR, Homan SG, Wilson J, Warren VF, Yun S. Economic Effect of Smoke-Free Ordinances on 11 Missouri Cities.. Preventing Chronic Disease 2012; 9: 110277.

16. García-Altés A, Pinilla J, Dell'Olmo MM, Fernández E, López MJ. Economic Impact of Smoke-Free Legislation: Did the Spanish Tobacco Control Law Affect the Economic Activity of Bars and Restaurants? Nicotine Tob Res 2015 Jan 12. doi: 10.1093/ntr/ntu346

17. Talias MA, Savva CS, Soteriades ES, Lazuras L. The effect of smoke-free policies on hospitality industry revenues in Cyprus: an econometric approach. Tob Control. 2014 Oct 7. doi: 10.1136/tobaccocontrol-2013-051477.

18. Candiotti C, Rossini G, Guiguet ED, Costa O, Schoj V. Economic evaluation of a 100% smoke-free law on the hospitality industry in an Argentinean province Salud Publica Mex 2012;54:225-232.

19. Braverman MT, Aarø LE, Hetland J. Changes in smoking among restaurant and bar employees following Norway's comprehensive smoking ban. Health Promot. Int. 2008;23(1):5-15.

20. Özcebe H, Biçer B K, Bilir N et al. Evaluation of Tobacco Control Law at Cafe' and Restaurants. Eurasian J Pulmonol 2015; 17: 42-8

21. Özcebe H, Biçer BK, Evran AÇ, Matola BW, Kiraz S, Kaplan YG. Türkiye'nin Kapsamlı Tütün Kontrol Yasasından İki Sene Sonra Kahvehane Müşterilerinin Görüşleri (Ankara, 2011) Turk Toraks Derg 2013; 14: 11-8.

22. Ulusal Tütün Kontrol Eylem Planı (2015-2018)

http://www.havanikoru.org.tr/dosya/eylem_plani/ulusal-tutun-kontrol-programi-eylem-plani.pdf (erişim tarihi: 19.02.2016)